

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ У НАВЧАННІ

© Штонда О.Г., 2015
<http://orcid.org/0000-0001-7601-487X>

У даній статті проаналізовано та обґрунтовано філософський аспект наступності, який необхідно розглянути для більш глибокого та повного розуміння поняття наступності з різних точок зору, що дозволить знайти найбільш ефективні шляхи реалізації наступності у навчанні. Наступність є важливим чинником, що впливає на процес навчання, оскільки добре забезпечена наступність на окремих ланках або рівнях освіти сприяє якісному та ефективному навчанню студентів, зокрема педагогічних університетів. Проаналізовані визначення наступності, як філософської категорії, сформульовані вченими-філософами у відповідності до різних істотних ознак. Також автором надано класифікацію наступності, яку розрізняють за певними ознаками (за формою та змістом, якісні, кількісні тощо). На думку автора дана стаття надасть більш розширене розуміння наступності, зокрема в навчанні.

Ключові слова: наступність, філософська категорія, процес розвитку, заперечення, типи наступності.

Штонда О.Г. Философские основы организации преемственности в обучении.

В данной статье проанализированы и обоснованы философский аспект преемственности, который необходимо рассмотреть для более глубокого и полного понимания понятия преемственности с разных точек зрения, что позволит найти наиболее эффективные пути реализации преемственности в обучении. Преемственность является важным фактором, влияющим на процесс обучения, поскольку хорошо обеспечена преемственность на отдельных звеньях или уровнях образования способствует качественному и эффективному обучению студентов, в том числе педагогических университетов. Проанализированы определения преемственности, как философской категории, сформулированы учеными-философами в соответствии с разными существенными признаками. Также автором предоставлено классификацию преемственности, которая различается по определенным признакам (по форме и содержанию, качественные, количественные и т.д.). По мнению автора данная статья даст более расширенное понимание преемственности, в частности в обучении.

Ключевые слова: преемственность, философская категория, процесс развития, отрицание, типы преемственности.

Shtonda O. Philosophical foundations of continuity in training.

This article examines the philosophical and reasonable continuity aspect that should be considered for more in-depth and complete understanding of the concept of continuity from different points of view that will find the most effective ways of implementing continuity in learning. Continuity is an important factor that affects the learning process as well provided continuity for certain levels or levels of education promotes quality and effective training of students, including pedagogical universities. Analyzed the definition of continuity as a philosophical category, scientists and philosophers formulated according to various essential features. Also provided by the author classify the different types of succession, which differ in certain characteristics (form and content, quality, quantity, etc.). The author of this article will provide more advanced understanding of continuity, particularly in education.

Key words: *continuity, a philosophical category, the development process, denial, types of continuity.*

Постановка проблеми. Дослідження педагогічних проблем, як відомо, завжди передбачає врахування в рамках єдиного підходу предметно-теоретичної різноманітності точок зору. В даному випадку це означає необхідність комплексного підходу до дослідження поняття наступності у навчанні, що дозволить більш досконало вивчити дане поняття та побудувати зміст подальших досліджень проблеми наступності в навчанні. Проблема наступності має комплексний і міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині проблемних сфер педагогіки, психології, філософії, соціології, фізіології тощо. Тому її сучасний стан характеризується різнобічністю охоплення багатьох питань та неоднозначністю їх трактування.

Наступність у навчанні є досить актуальним питанням на сучасному етапі розвитку освіти, оскільки освіта потребує постійного вдосконалення та перебудови, що сприяє покращенню якості та ефективності отриманих знань на різних ступенях навчання. Тобто, аналіз та обґрунтування філософського аспекту наступності дозволить ширше зрозуміти сутність та винятковість даного поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття наступності з філософської точки зору обґрунтували такі вчені як І. Новицький, Г. Ісаєнко, Є. Баллер, В. Чалоян, В. Ігнат'єв та ін. Аналіз даних досліджень говорить про те, що наступність як філософську категорію різні вчені характеризують

по-різному. Можна припустити, що вчені, обґрунтовуючи поняття наступності, орієнтуються на різні істотні ознаки даного поняття.

Наприклад, В. Чалоян [1] говорить, що наступність – це єдність успадкованого старого і якісно нового, якій притаманна цілісність і яка є певною сходинкою розвитку дійсності. Як бачимо, дане визначення характеризує наступність лише з боку «отриманого» в системі, яка розвивається.

Е. Баллер даючи визначення наступності, робить акцент на відображенні сутності процесу становлення цього «отриманого», а тому його визначення таке: «наступність – це зв'язок між різними етапами або ступенями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших сторін його організації при зміні цілого як системи».

Тому єдиного підходу до визначення поняття наступності у філософії не існує.

Мета статті – на основі аналізу літератури з філософії визначити й обґрунтувати поняття «наступності».

Виклад основного матеріалу дослідження. У науці існують різні підходи до визначення поняття «наступність».

Насамперед, поняття «наступність» тісно пов'язане з поняттям «зв'язок», що передбачає певну взаємодію між різними етапами розвитку. Тобто, суть наступності полягає в тому, що пізнаючи щось нове, при цьому змінюючи, доповняючи «старе», вона зберігає в собі деякі його елементи. Отже, наступність є неперервним зв'язком, на кожному етапі розвитку, який при цьому удосконалюється.

Проблема наступності в навчанні досить складна, оскільки не існує єдиного підходу для її дослідження. Тому, на сьогодні, дослідження в даній області досі ще не розкривають повної сутності поняття «наступності». Отже, наступність у навчанні залежно від наукових поглядів учених-педагогів розглядається з найрізноманітніших позицій: і як нормативна функція дидактики, і як закономірність розвитку педагогічного процесу, і як загальнодидактичний принцип тощо.

У філософській енциклопедії поняття «наступність» трактується як зв'язок між різноманітними етапами або ступенями розвитку, сутність якого полягає у

зберіганні тих чи інших елементів цілого чи окремих сторін його організації при зміні цілого як системи [2].

На філософському рівні суть наступності розкривається як одна з найважливіших сторін закону заперечення заперечень діалектичного та історичного матеріалізму, що в історії філософії був сформульований Г. Гегелем, і в якому говориться про те, що «старе не зникає повністю, деякі його елементи зберігаються в новому, і ці елементи складають основу подальшого розвитку» та закон переходу кількісних змін у якісні. Наприклад, Е. Баллер вважає, що наступність є об'єктивно необхідним зв'язком між новим і старим в процесі розвитку [2, с. 35]. А генезис форм руху матерії говорить про те, що «... кожна більш висока форма руху, будучи взаємопов'язана з нижчими, не скасовує їх, а включає й підпорядковує собі, піднімаючи при цьому розвиток на кількісно новий ступінь» [3, с. 75]. Таким чином можна стверджувати, що діалектичне розуміння, зокрема, заперечення припускає при переході до нового не просто ліквідацію всього старого, а показує необхідність збереження і подальшого розвитку того прогресивного і раціонального, що було досягнуто на попередніх ступенях [4]. Дане твердження можна спостерігати у дослідженнях І. Новицького, Г. Ісаєнка, В. Андрущенко, В. Пазенок, В. Лутая та ін., що спрямовані на дослідження характеристик та співвідношень поняття наступності з іншими категоріями філософії.

І. Новицький [5] аналізує наступність на основі поняття про зв'язок. На його думку наступність передбачає необхідність розглядати розвиток як єдиний процес «переходу одного в інше», який характеризується неперервністю і поступовістю, а також зв'язком елементів розвитку (зв'язком між старим і новим). При цьому І. Новицький акцентує увагу на обов'язковій присутності в наступності елементів заперечення, вважаючи, що без заперечення наступність перестає існувати і переходить в просте повторення (механічне відтворення). Однак показуючи взаємозв'язки функцій наступності та заперечення, він говорить і про сутність даних функцій: наступність підкреслює моменти запозичення в процесі розвитку (утримання), а заперечення фіксує моменти відкидання.

Г. Ісаєнко [7] також, розглядаючи різні можливі відношення понять «наступність» і «заперечення», говорить про те, що незважаючи на відмінність функцій, які вони виконують у відображенні дійсності, що розвивається, дані

поняття тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені. Даний взаємозв'язок і взаємозумовленість, на його думку, чітко простежується в проявах закону переходу кількісних змін у якісні, в рамках якого міняється тільки лише співвідношення наступності і заперечення. Так, кількісний розвиток являє собою розвиток з перевагою наступності над запереченням, тобто коли відбувається розвиток сутності через наступність змісту і форми. А от якісний розвиток – це розвиток з перевагою заперечення над наступністю, де мова йде про заперечення старої сутності (старого змісту), але ряд досягнутих результатів і старих форм відтворюється без змін на новому етапі розвитку.

Отже, характеризуючи наступність з точки зору філософії, Г. Ісаєнко зазначає, що наступність – це філософська категорія, яка служить для необхідності перенесення при будь-якому процесі розвитку видозмінених, відповідно з новими умовами, окремих рис і сторін попередньої стадії об'єкта в його нову стадію, і відкидання його застарілих рис і сторін, як невідповідних новій обстановці [7]. Тобто, з даного визначення можна зробити висновок, що головними складовими наступності є: включення в нове тих елементів змісту минулого, які не втратили своєї життєвості в нових умовах і в змозі сприяти розвитку; включення в нове тих окремих форм старого, які в змозі вмістити в собі інший зміст і забезпечити його розвиток.

Також, беручи до уваги філософський аспект наступності необхідно відмітити, що відомі філософи поділяють наступність на певні типи відповідно до різних ознак. Наприклад, можна розрізняти наступність за формою та змістом, перервністю та неперервністю, позитивністю та негативністю, явністю та прихованістю тощо.

Е. Баллер виділяє наступні типи наступності за якісними та кількісними ознаками:

наступність на одному рівні, що має місце в процесах кількісних змін в рамках даного, відносно стійкої якості;

наступність на різних рівнях, пов'язана з якісними змінами – поступальна наступність в процесах прогресивних змін (наступність, що враховує особливості поступального розвитку);

інволюційна наступність, яка характерна для регресивних змін.

Г. Ісаєнко на етапах якісного та кількісного розвитку виділяє такі типи наступності: наступність змісту сутності при частковому запереченні старої

основи; наступність лише деяких рис, результатів і форм при запереченні і знищенні старої основи.

Розглянуті взаємозв'язок і відношення філософських категорій та класифікації типів наступності, важливі та необхідні в науці, оскільки вони можуть бути використані для визначення етапів реалізації наступності (у тому числі і в навчанні), а також для виявлення особливостей реалізації наступності в пізнавальному процесі тощо.

Висновки. Отже, розглянувши філософський аспект суті поняття «наступність», побачили, що в філософській енциклопедії наступність трактується як зв'язок між явищами, який носить об'єктивний та загальний характер і проявляється в природі, суспільстві, навчанні тощо.

Також відмітимо, що поняття наступності діалектичне, оскільки завдяки наступності об'єднуються в єдине ціле необхідність заперечення окремих сторін і рис старого з необхідністю втримати, зберегти та розвинути позитивні його риси та якості в нових умовах існування об'єкта, що розвивається і знань про нього. Окрім того, не менш важливо, що суперечливість і різноманіття форм і способів розвитку будь-якого знання багато в чому пояснюються суперечливістю зв'язків між старим і новим, а саме різноманіттям можливих реалізацій наступності. Тому відзначимо, що діалектика процесу розвитку знання, в свою чергу, обумовлює діалектику наступності як способу здійснення зв'язків в процесі розвитку знання.

Отже, розглянувши наступність на філософському рівні, ми побачили, що дане поняття в кожній науці має своє місце та трактування, а також ще раз переконалися, що характеризуючи наступність з різних точок зору, вчені використовують одне й теж саме поняття. Отже, ключовим словом наступності у всіх її розуміннях є слово «зв'язок».

Література

1. Чалоян В. К. Восток Запад (преемственность в философии) / В. К. Чалоян. – М. : Наука, 1968. – 223 с.
2. Философская энциклопедия : в 5-ти т. – М. : Сов. энциклопедия, 1967. – Т. 4. – 1967. – 591 с.
3. Баллер Э.А. Преамственность в развитии культуры / Э. А. Баллер. – М.,

1969. – 97 с.

4. Битинас Т. С. О многомерном подходе к анализу педагогических явлений / Т. С. Битинас. – М., 1973. – 281 с.

5. Магомеддибирова З. А. Методическая система реализации преемственности при обучении математике : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Магомеддибирова Зульпад Абдулгалимовна. – М, 2003. – 278 с.

6. Новицкий К. И. Имитирующие программные комплексы с элементами обучения на базе логико-динамических моделей / К. И. Новицкий. – Рига, РПИ им. Ленина, 1987. – 119 с.

7. Исаенко Г. И. Категория преемственности в марксистско-ленинской философии : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 – социальная философия / Г. И. Исаенко. – М., 1970. – 18 с.